

بسم الله الرحمن الرحيم

درسنامه آشنایی با فرهنگ و معارف دفاع مقدس، ویژه دانشجویان علوم پزشکی

---

## خلاصه فصل ۹

(جلد دوم ، صفحات ۴۴۸ تا ۴۷۴ از کتاب اصلی)،

برای استفاده توسط استادان و دانشجویان

تنظیم در زمستان ۱۴۰۲ ، توسط کارگروه تدوین درسنامه

### عنوان فصل

پشتیبانی دارویی و تجهیزات پزشکی در بهداری رزمی؛

واکاوی تجارب دفاع مقدس و درس‌هایی برای آینده

سرپرست تدوین: واحد تدوین منابع آموزشی " آشنایی با فرهنگ و معارف دفاع مقدس " حوزه

معاونت آموزشی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی

.... ابزارها و روش‌های مقابله با سلاح‌های شیمیایی در اواخر جنگ به حدی توسعه یافته بود که امکان پاک‌سازی سریع تمامی مناطق بمباران شده با سلاح‌های شیمیایی حتی مناطق صعب‌العبور کوهستانی را به رزمندگان می‌داد. ... با تلاش‌های ارزنده علمی و تخصصی و اتکاء بر روحیه خودباوری و خودکفایی، علی‌رغم افزایش وسعت کاربرد این سلاح‌ها توسط نیروهای بعثی، عوارض ناشی از آن‌ها در بین رزمندگان ایرانی کاهش چشمگیری یافته بود.....

## فهرست

---

- اهداف آموزشی
  - هدف از تنظیم متن خلاصه
  - هدف اصلی
  - اهداف اختصاصی
- مقدمه
- کلمات کلیدی
- **Key words**
- بعضی از واژه‌های برگزیده
  - داروسازی نظامی
  - خدمات دارویی نظامی
  - داروهای ویژه نیروهای نظامی
  - واحد دارو و تجهیزات پزشکی بهداری رزمی
  - کیف (بسته) امداد انفرادی
  - ملزومات پزشکی
  - تجهیزات پزشکی
- تاریخچه حضور و نقش داروسازان در مهم‌ترین جنگ‌ها و نبردهای بشری
- تاریخچه قدیم خدمات دارویی در تشکیلات نظامی ایران
- گذری بر داروسازی نظامی در عصر حاضر
- ساختار سازمانی واحد دارویی و تجهیزات پزشکی بهداری رزمی
- وظایف و مسئولیت‌های واحد دارو و تجهیزات پزشکی و چگونگی ارائه خدمات
- تأمین نیازهای دارویی و تجهیزات پزشکی بهداری رزمی
- ارائه خدمات دارویی برای مقابله با عوارض سلاح‌های شیمیایی
- پروتکل‌های دارو درمانی در مصدومین شیمیایی
- نقش دانشکده‌ها، اساتید و دانشجویان داروسازی در ارائه خدمات دارویی دوران دفاع مقدس
- یادی از شهدای واحد خدمات دارو و تجهیزات پزشکی
- توصیه‌های راهبردی و کاربردی برای آینده
- تمرین و تأمل

## اهداف آموزشی فصل ۲۰

هدف از تنظیم متن خلاصه: کمک به فرایند تدریس و فراگیری

**هدف اصلی فصل:** شناخت تجارب پشتیبانی و تأمین نیازهای دارویی و تجهیزات پزشکی در دوران دفاع

مقدس با رویکرد آینده‌نگر

**اهداف اختصاصی فصل:**

**آشنایی با:**

- حضور اخلاق محور و معنوی جامعه داروسازی و پشتیبانان تجهیزات پزشکی در دفاع مقدس؛
- ساختار سازمانی و روند تکاملی تأمین دارو، ارائه خدمات دارویی و داروسازی پزشکی؛
- نحوه مشارکت دانشکده‌های داروسازی در ارائه خدمات دارویی؛
- تجهیزات پزشکی ضروری در سلسله مراتب امداد و درمان بهداری رزمی؛
- ویژگی‌ها و نقش داروخانه‌های پشتیبان اورژانس‌های خط و بیمارستان‌های صحرایی؛
- خدمات دارویی و تجهیزات پزشکی در مقابله با عوارض حملات شیمیایی دشمن؛
- استانداردهای جاری و جدید خدمات دارویی و تجهیزات پزشکی در بهداری رزمی؛

## مقدمه

اقدامات و تلاش‌های شبانه‌روزی مسئولین امور دارویی در تهیه و تأمین داروها و تجهیزات پزشکی و خدمات مورد نیاز خطوط جبهه‌ها، نشان از حضور فعال صنعت داروسازی، دانشکده‌ها، استادان و دانشجویان داروسازی کشور، نهادهایی نظیر هلال احمر و حتی قشرهای مختلف مردم در این مقطع از تاریخ پرافتخار میهن عزیزمان دارد. استفاده از این تجارب بی‌بدیل، علاوه بر آنکه زیربنایی با ارزش در آغاز تحول و حرکت به‌سوی خودکفایی دارویی دوران سازندگی بعد از جنگ شد، راهبردی گرانبها در پیشبرد اهداف کلان نظام سلامت و همچنین توسعه علمی پایدار کشور در عرصه داروسازی و تجهیزات پزشکی است.

## کلمات کلیدی:

بسته امداد انفرادی، خدمات دارویی نظامی، داروسازی نظامی، داروهای ویژه نیروهای نظامی، کیف ۹۱۰ و ۹۱۱، واحد دارو و تجهیزات پزشکی بهداری رزمی.

## **Key words**

Military Pharmacy, Combat Pharmaceutical Services, Specific Combat Drugs, Pharmacy and Medical Supply Unit, Personnel Medical Bag (Kit), Medical Supplies, Medical Equipment.

## بعضی از واژه‌های برگزیده

**داروسازی نظامی:** یکی از رشته‌های تخصصی علوم داروسازی است که دانش آموختگان آن به‌طور مشخص و دقیق در ارتباط کاری مستمر با بخش‌های گوناگون نیروهای نظامی هستند و خدمات خود را در شرایط عادی یا جنگ ارائه می‌نمایند.

**خدمات دارویی نظامی:** مشتمل بر تمامی خدمات تخصصی و فعالیت‌های حرفه‌ای است که افسران داروساز نظامی چه در موقعیت‌های جنگی و یا در شرایط عادی طبق دستورالعمل‌های نظامی به یگان‌های رزمی یا حتی جامعه انجام می‌دهند. این اقدامات گستره وسیعی از فعالیت‌ها مانند تشکیل و نظارت بر انبارهای دارویی و تجهیزات پزشکی، ساخت و تجویز داروها تا آموزش و پژوهش و ارائه دستاوردهای پژوهشی در مجامع علمی را دربر می‌گیرد.

**داروهای ویژه نیروهای نظامی:** تمامی داروهایی که در شرایط عادی در مراکز درمانی ویژه نیروهای مسلح مورد استفاده قرار می‌گیرند و یا به طور خاص در بیمارستان‌های صحرایی زمان جنگ و حتی در صحنه نبرد توسط امدادگران کاربرد دارند، در این گروه دسته بندی می‌شوند.

**واحد دارو و تجهیزات پزشکی بهداری رزمی:** یکی از بخش‌های حیاتی و واحدهای عملیاتی مهم در زنجیره امداد و انتقال مجروحان و مصدومین که در جایگاه معاونت دارویی و تجهیزات پزشکی هر قرارگاه نظامی دوران دفاع مقدس ایفای نقش می‌نمود، این واحد سیر تکاملی قابل توجهی را در ۳ مقطع زمانی از جنگ تحمیلی، پشت سر گذاشته است.

**کیف (بسته) امداد انفرادی:** با ابتکار مسئولین دارویی دفاع مقدس، دو کیف یا بسته ویژه امداد فردی و دو بسته شامل کیف ویژه امداد انفرادی و کیف امداد مصدومان برای رزمندگان طراحی و مورد استفاده قرار گرفت، که برای نیاز فردی رزمندگان و یا آسیب‌دیدگان از جراحات فیزیکی جنگی و دومی در مصدومیت‌های شیمیایی- میکروبی- هسته‌ای (ش.م.ر.) کاربرد داشت. محتویات آنها ویژه هر یک از این شرایط به گونه‌ای متفاوت طراحی و چینش شده بود. پیش از این دوران کیف‌های مشابهی به نام کیف‌های امدادی ۹۱۰ و ۹۱۱ در ارتش جمهوری اسلامی متداول بود که با آغاز جنگ تحمیلی براساس موارد فوق بازبینی شد.

**ملزومات پزشکی<sup>۱</sup>:** اقلام بهداشتی - درمانی مصرفی دارای کاربرد در ارائه خدمات و مراقبت‌های سلامت هستند که به‌طور روزمره بعد از مصرف یا به کارگیری، باید جایگزین شوند، از جمله اقلام یک‌بارمصرف (سرنگ‌های استریل، سرسوزن، آنژیوکت، دستکش، گاز استریل، باند و...)، اقلام مورد استفاده در مدت محدود (نظیر پنبه، لوله‌های آزمایشگاه و نوارهای آزمایش)، اقلام قابل استفاده مجدد (کاتترها و سرنگ‌های قابل استریل) و اقلام دارای تاریخ مصرف (نظیر ترمومتر، لارنگوسکوپ، آندوسکوپ و...).

**تجهیزات پزشکی<sup>۲</sup>:** اقلام بزرگ و سرمایه‌ای و دارای کاربرد طولانی چندساله مانند تخت‌های بیمارستانی، ترالی اورژانس، ست‌های معاینه، ست‌های جراحی، میکروسکوپ، یخچال آزمایشگاه و بانک خون، تجهیزات استریلیزاسیون و مانند آنها.

---

<sup>۱</sup>. medical supply  
<sup>۲</sup>. medical equipments

## تاریخچه حضور و نقش داروسازان در مهم‌ترین جنگ‌ها و نبردهای بشری

داروسازان به عنوان یکی از ارکان ارائه خدمات دارویی و بهداشتی در نظام درمانی همواره در جنگ‌ها و نبردهای بشری نقش خود را در حیطه‌های گوناگون این شاخه تخصصی ایفاء نموده‌اند. نقش و جایگاه تخصصی عملکرد داروسازان در ساختارهای نظامی برای اولین بار در نشست سال ۱۸۹۴ انجمن داروسازان آمریکا تصویب و به ارتش وقت ارائه گردید.

## تاریخچه قدیم خدمات دارویی در تشکیلات نظامی ایران

بر اساس اسناد و گزارش‌های تاریخی همواره از خدمات درمانی و بهداشتی پزشکان و داروسازان در تشکیلات قشون و لشکری ایران در زمان صلح و یا دوران جنگ بهره‌گیری شده است. در این زمینه می‌توان از حضور و یا ارائه خدمات تخصصی توسط دانشمندانی همچون برزویه حکیم، ابوریحان بیرونی، سیف الدین مظفر کاشانی، میرزا محمد شیرازی، شیخ بهاءالدین عاملی (شیخ بهایی) و بسیاری دیگر، در جنگ‌های تاریخی، لشگرکشی‌ها و یا اردوهای شاهی یاد نمود.

## گذری بر داروسازی نظامی در عصر حاضر

داروسازی نظامی به عنوان یکی از رشته‌های تخصصی در علم داروسازی حال حاضر مطرح و در بسیاری از کشورها از جمله آمریکا رسماً آموزش داده می‌شود. شورای تخصصی استاندارد کردن ارائه خدمات پزشکی وزارت دفاع آمریکا، وظیفه مهم و راهبردی تدوین برنامه درسی آموزش تخصصی علوم پزشکی از جمله داروسازی به نیروهای داروساز مستخدم رسمی در واحدهای گوناگون ارتش، تدوین فهرست‌های دارویی و تجهیزات پزشکی و ... را برعهده دارد و با تمامی بخش‌های درگیر در آموزش در مراکز دانشگاهی، درمانی و صنعتی و نهادهای ناظر از جمله سازمان غذا و دارو، همکاری مستمر دارد.

## تاریخچه تأسیس واحد دارویی در بهداری رزمی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی

اولین پایه‌های ساختار بهداری رزمی سپاه، در اوائل تأسیس آن و قبل از شروع جنگ تحمیلی گذاشته شد. این سامانه در زمان درگیری‌های ضد انقلاب در غرب کشور، به ارائه خدمت به نیروهای نظامی و مردم مشغول شد به گونه‌ای که ساختار آن در این مناطق حتی زودتر از بهداری سپاه در تهران شکل گرفت. در شروع فعالیت بهداری سپاه معدودی از افراد درگیر در بخش دارویی بهداری از دانش‌آموختگان رشته داروسازی بودند. افرادی که تحت عنوان امدادگر آموزش دیده بودند و وظیفه ارائه خدمات و کمک‌های اولیه پزشکی به نیروهای رزمی را برعهده داشتند، مسئول ارائه خدمات دارویی نیز بودند. هم‌زمان با تشکیل بهداری سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، فعالیت واحد دارو و تجهیزات پزشکی آن نیز آغاز گردید و داروسازان مسئولیت اداره آن را برعهده داشتند.

## ساختار سازمانی واحد دارویی و تجهیزات پزشکی بهداری رزمی

ساختار تشکیلاتی این واحد را از نظر زمانی می‌توان به ۳ دوره ابتدای جنگ و تا قبل از عملیات فتح المبین، قبل از شروع حملات شیمیایی و دوران بعد از شروع حملات شیمیایی دشمن تقسیم‌بندی کرد. با افزایش فعالیت‌های بهداری سپاه، این ساختار سازمانی در سال ۱۳۶۰ به ساختار جدید متشکل از دو مدیریت مستقل برای انبارهای دارویی و تجهیزات پزشکی تغییر یافت و در سال‌های ۱۳۶۱ تا ۱۳۶۴ بخش‌های دیگری به ساختار تشکیلاتی و اداری آن افزوده شد. با انجام آخرین تغییرات در ساختار و سازمان دارو و تجهیزات قرارگاهی سپاه در سال ۱۳۶۴، این ساختار که به صورت کامل در قرارگاه کربلا ایجاد شده بود، تا پایان جنگ حفظ شد. در سایر قرارگاه‌ها این ساختار بین صف و ستاد تقسیم و بخش‌هایی از آن در صف و بخش‌هایی در ستاد مستقر شده بود.

## وظایف و مسئولیت‌های واحد دارو و تجهیزات پزشکی و چگونگی ارائه خدمات

وظیفه مهم و راهبردی تهیه، تدارک، توزیع، برآورد و نگهداری دارو، فراورده‌های خونی و تجهیزات پزشکی مورد نیاز، بازسازی و تعمیرات تجهیزات پزشکی و همچنین تجهیز تمامی واحدهای ارائه خدمات درمانی و به‌طور کلی خدمات پشتیبانی در هر یک از قرارگاه‌های عملیاتی ۳ گانه (حمزه سیدالشهدا (شمال غرب)، نجف اشرف (غرب) و کربلا (جنوب)، برعهده واحد دارو و تجهیزات پزشکی قرار داشت. مهم‌ترین اولویت بهداری رزمی رساندن خدمات دارویی مورد نیاز نیروهای عملیاتی در خط مقدم نبرد بود. به این منظور به‌تدریج انبارهای دارویی در مناطق عملیاتی تأسیس و دسترسی بهتر به داروها و تجهیزات پزشکی مورد نیاز فراهم گردید. با آموزش نیروهای رزمنده به استفاده از کیف امداد انفرادی، انجام امداد رسانی اولیه به نیروهای عملیاتی، در کوتاه‌ترین زمان ممکن در عمل میسر شد. امدادگران عملیاتی هم دارای کوله پشتی مجهزی بودند که داخل آن تمامی وسایل مورد نیاز امداد اولیه فراهم شده بود. با توجه به سطح آموزشی امدادگر بعضاً داروی تزریقی مسکن و یا حتی سرم در اختیار آنان قرار داده می‌شد. در هر دسته عملیاتی یک‌نفر امدادگر همراه با برانکارد داشت. داروها و تجهیزات پزشکی موجود در پست‌های امدادی شامل: داروهای عمومی، ضد دردهای خوراکی و تزریقی و داروهای احیاء‌کننده، سرم‌ها و به‌ویژه افزایش دهنده‌های حجم خون و سرم‌های شستشو، لوازم رگ‌گیری ساده تا کت دال، لوازم احیای اولیه آمبوبگ و اتصالات مرتبط (ساکشن و ...) و وسایل بندآوری خون بودند.

### تأمین نیازهای دارویی و تجهیزات پزشکی بهداری رزمی

وظیفه مهم تهیه داروهای مورد نیاز نیروهای مسلح در دوران دفاع مقدس به وزارت بهداری و شرکت‌های پخش دارویی موجود در کشور واگذار شده بود. نقش هلال احمر در تأمین داروهای خارج از فهرست رسمی داروهای ایران و نیز حضور فعال مردم در اهداء داروهای مازاد بر نیاز خود به جبهه‌ها، هم در زنجیره تهیه و آماده‌سازی داروهای مورد نیاز جبهه‌های نبرد برجسته بوده است. تجهیزات پزشکی، بر خلاف داروها، تأمین آن‌ها عمدتاً از داخل کشور انجام و تدارکات آن شرایط خاص خود را داشت و از واحدهای تولیدی داخلی و در برخی موارد نیز از شرکت‌های واردکننده استفاده می‌گردید.

### ارائه خدمات دارویی برای مقابله با عوارض سلاح‌های شیمیایی

با شروع استفاده از سلاح‌های شیمیایی توسط ارتش بعثی عراق که دامنه آن به حملات شیمیایی به شهرهای غربی کشور هم کشیده شد، فعالیت‌های علمی بسیار ارزشمندی توسط بخش‌های گوناگون، از جمله ظرفیت تخصصی دانشکده‌های داروسازی و صنایع دارویی کشور، صورت گرفت. این تلاش‌ها سبب شد تا در کنار تهیه داروهای مورد نیاز جهت درمان عوارض مجروحین شیمیایی، اقدامات گسترده‌ای برای تأمین آنتی‌دوت‌ها و سایر داروها و ادوات فنی لازم در داخل کشور، صورت گیرد. این ابزارها و روش‌های مقابله با سلاح‌های شیمیایی در اواخر جنگ به حدی توسعه یافته بود که امکان پاک‌سازی سریع تمامی مناطق بمباران شده با سلاح‌های شیمیایی حتی مناطق صعب‌العبور کوهستانی را به رزمندگان می‌داد. در نتیجه مجموعه تمامی تلاش‌های ارزنده علمی و تخصصی و با اتکاء بر روحیه خودباوری و خودکفایی، علی‌رغم افزایش وسعت کاربرد این سلاح‌ها توسط نیروهای بعثی عوارض ناشی از آن‌ها در بین رزمندگان ایرانی کاهش چشمگیری یافته بود.

### پروتکل‌های دارو درمانی در مصدومین شیمیایی

بر اساس اسناد و مدارک برجای مانده از دوران دفاع مقدس، ۳ گروه از ترکیبات شیمیایی شامل گاز کلر - گاز خردل، گازهای اعصاب (سارین - تابون VX و ...) و سیانور، به دفعات متعدد توسط ارتش رژیم بعثی عراق بر علیه رزمندگان ایرانی و حتی ساکنین شهرها از جمله سردشت و حتی شهر حلبچه کردستان عراق، مورد استفاده قرار گرفته است. علاقمندان به آشنایی با

چگونگی انجام روش‌ها درمان هر یک از این نوع مصدومیت‌ها و مقابله با عوارض متعدد هریک از انواع آن‌ها و نیز تجویز داروهای تخصصی لازم جهت رفع آلودگی و ضایعات ایجاد شده بر روی بدن رزمندگان از خطوط مقدم تا نگاهتگاه‌های تجهیز شده، می‌توانند به منبع شماره ۱۴ فصل ۳ در جلد ۱ در سنامه (فصل ۹) مراجعه نمایند.

### **اشاره‌ای فعالیت‌های دارویی در بهداری ارتش**

تاریخچه این فعالیت‌ها در ارتش به سال‌های ابتدایی بعد از ۱۳۰۰ ه.ش. بازمی‌گردد که در آن زمان بخش مستقلی برای تأمین نیازهای دارویی نیروهای نظامی ایجاد شده بود و در سال‌های اولیه بعد از پیروزی انقلاب اسلامی و آغاز جنگ تحمیلی نیز ادامه یافت. با این وجود اگرچه به‌منظور خودکفایی ارتش در ارائه خدمات دارویی مورد نیاز بهداری ارتش، از امکانات اولیه و محدودی نیز برای تولید داروهای مورد نیاز خود برخوردار بوده است، لیکن در دهه ۶۰ به‌دلیل عدم موافقت وزارت بهداری وقت با ادامه فعالیت بخش تولید دارو در ارتش، این واحد به فعالیت خود خاتمه داد.

### **ساختار بهداری نزاچا و نحوه ارائه خدمات دارویی در دوران دفاع مقدس**

بهداری نزاچا در کشور علاوه بر تهران با ایجاد ۵ منطقه پشتیبانی، توزیع دارو و تجهیزات پزشکی مورد نیاز واحدهای ارتش را از طریق این مناطق و زیر نظر مدیریت دارو و تجهیزات پزشکی خود انجام می‌داد که تعداد قابل توجهی داروساز، عهده‌دار برنامه ریزی و ارائه خدمات دارویی به نیروهای عملیاتی، بیمارستان‌های ارتش و ... را برعهده داشتند. تعیین سهمیه و توزیع داروهای دریافتی بین واحدهای مربوطه در سراسر کشور به‌صورت متمرکز از طریق آمادگاه نزاچا در تهران انجام می‌گرفت.

### **وزارت بهداری و خدمات دارویی دوران دفاع مقدس**

وزارت بهداری وقت (که در سال ۱۳۶۴ به وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی تغییر نام یافت) وظیفه تأمین داروهای مورد نیاز کشور از جمله اقلام دارویی مناطق عملیاتی را برعهده داشت. با تشکیل ستاد هماهنگی بین وزارت بهداری و نمایندگان ارتش و سپاه، نیازهای دارویی و تجهیزات پزشکی جبهه‌های نبرد تعیین و با هماهنگی انجام شده توسط صنایع داروسازی و شرکت‌های پخش دارویی، برحسب اعلام نیاز مناطق جنگی ارسال می‌گردید. در این بین باید به استقرار نظام ژنریک در کشور و همچنین همکاری شرکت داروپخش نیز در تأمین اقلام دارویی مورد نیاز مناطق عملیاتی هم توجه نمود.

### **نقش دانشکده‌ها، اساتید و دانشجویان داروسازی در ارائه خدمات دارویی دوران دفاع مقدس**

با بازگشایی این مراکز آموزشی بعد از انقلاب فرهنگی، به‌تدریج حضور اساتید و دانشجویان در دفاع مقدس پررنگ‌تر از سال‌های آغازین آن شد، به‌گونه‌ای که تعدادی از مؤثرترین فرماندهان زمان جنگ از بین دانشجویان دانشگاه‌ها بودند. علاوه بر این نقش علمی و توان تخصصی دانشگاهیان نیز مورد توجه مسئولین جنگ قرار گرفت، که در این بین باید به حضور فعال دانشکده‌های داروسازی کشور در تهیه و تأمین داروهای مورد نیاز خطوط نبرد هم اشاره نمود. در آن سال‌ها، دانشکده های داروسازی موجود در کشور، برنامه‌های تولید برخی اقلام دارویی و آماده سازی آن‌ها برای ارسال به خطوط نبرد را برعهده گرفتند. یکی از برجسته‌ترین فعالیت‌ها طرح سنتز آنتی دوت‌ها و تولید داروهای ضد درد از جمله سولفات مرفین در دانشکده داروسازی تهران بوده است. براینده کلی این فعالیت‌های علمی مشارکت همه‌جانبه مراکز دانشگاهی و تحقیقاتی کشور در رفع نیازهای نیروهای دارویی و تجهیزات پزشکی رزمنده و اعتماد فرماندهان نظامی به توانمندی‌های این مراکز بود.

<sup>۳</sup> منبع شماره ۱۴ - فروتن، سید عباس، جنگ شیمیایی عراق و تجارب پزشکی آن، انتشارات دانشگاه علوم پزشکی بقیه الله (عج)، تهران، ۱۳۸۲.

<sup>۴</sup> نیروی زمینی ارتش جمهوری اسلامی

## یادی از شهدای واحد خدمات دارو و تجهیزات پزشکی

بر اساس آمار بهداری رزمی تا کنون تعداد ۲۶ شهید سرفراز از واحد دارو و تجهیزات پزشکی اعم از پزشک، داروساز، تکنسین، کارشناسان و مهندسین تجهیزات پزشکی شناسایی و معرفی شده‌اند. یکی از اولین شهدای داروساز دوران دفاع مقدس، دکتر محمد مهدی فقیهی است که متولد ۱۳۳۲ اصفهان و ورودی سال ۱۳۵۱ دانشکده داروسازی اصفهان بود. سیره و سلوک اخلاقی و اخلاص کم‌نظیر این شهید والامقام زبانزد خاص و عام بود و سرانجام به عنوان مسئول امداد و انتقال مجروحین در مرداد ماه ۱۳۶۲ در حال انجام وظیفه امدادگری خود در تپه های دربند(خاک عراق) به فیض شهادت نائل گردید. همچنین از شهدای عالی‌قدر حسن دغاغله (شهادت در روز سوم خرداد- عملیات بیت‌المقدس) و مهندس التفات محمودی(شهادت در عملیات کربلای ۵)، به ترتیب به‌عنوان اولین شهید واحد دارو و اولین شهید واحد تجهیزات پزشکی قرارگاه کربلا یاد شده است(۱۶). همچنین باید از دانشجویان داروسازی و حتی کارمندان دانشکده‌های داروسازی باید یاد نمود که به عنوان رزمنده داوطلب با حضور مخلصانه در جبهه‌های نبرد، جان خویش را ایثارگرانه در راه اعتلای نظام اسلامی فدا نمودند و یا به افتخار جانبازی در این راه نائل شدند. نام برخی از این شهدای گرانقدر، زینت‌بخش واحدهای گوناگون بعضی از دانشکده‌های داروسازی، صنایع دارویی و تجهیزات پزشکی کشور شده است.

## توصیه‌های برگزیده برای آینده

- ۱- اجرای مفاد مرتبط با دارو و تجهیزات پزشکی از سیاست‌های کلان سلامت ابلاغی مقام معظم رهبری
- ۲- اعمال تحریم‌های تحمیلی دشمنان نظام، فرصتی است مغتنم در ایجاد شکوفایی علمی در بخش دارو و تجهیزات پزشکی که با بصیرت و سنجش تمامی زوایای آن، با تدوین راهبردهای جامع و ارائه برنامه‌های عملیاتی متنوع از آن بهره‌برداری نمود.
- ۳- اتکاء به توانمندی متخصصین به ویژه نیروهای جوان و تلاشگر کشور در تمامی عرصه‌ها از جمله صنایع دارویی و تجهیزات پزشکی، با الهام از تجارب ارزشمند دوران دفاع مقدس
- ۴- ارتقاء همکاری و توسعه زمینه‌های تعامل بین‌بخشی با حضور فعال و نقش‌آفرینی متخصصین علوم دارویی و تجهیزات پزشکی،

## تمرین و تأمل

شما مسئول واحد دارو و تجهیزات پزشکی شهرستان ۲۰۰۰۰ نفری در جنوب شرقی کشور هستید. ذخایر دارویی و تجهیزاتی برای شرایط عادی تعریف شده است. این اقلام طبق نظامات شبکه بهداشتی درمانی توزیع شده است. در یک حادثه زلزله نیازهای مبرمی بطور ناگهانی پیش می‌آید. تدابیر خودتان را برای این شرایط بحث نمایید.